

נחפשה דרכינו ונשובה

מתוך "ליקוטי שמואל"

מלקט ועורך ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

נחפשה דרכינו ונשובה

הרב אריה מאיר בית המדרש "פתחי עולם"

מאמר זה עוסק בביקורת. יהיו שיאמרו שאין בביקורת זו חידוש מצד תוכנה, והיא כבר נשמעה רבות בתקשורת הכללית. אולם, עד עתה היא נשמעה בעיקר מבחוץ, ולא מתוך הקהילה, כביקורת פנימית בונה. דומני שנצא נפסדים אם הביקורת תגיע רק מבחוץ, רק מה'אחר' שלנו, שאוטומטית אנו אוטמים אוזניים מלשמוע. קולי הוא קולם של רבים מחברי וידידי החשים כמוני אי נוחות למול ההתנהלות הציבורית בעת הזו.

מטרת דברי להלן כאן אינה חלילה קטרוג על ציבור היראים, אלא תרומה להתפתחות של חברה תורנית איכותית. אני משוכנע שפעולת הביקורת, "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה", היא שאיפתה של חברה שרוצה לעשות את רצון ה' וללכת בדרכיו. אחרי הכל, אם לא נדע לבחון את דרכינו ולתקן את אורחותינו, איך נוכל לשוב אל ה' במקרה שטעינו? מטרתי כאן אינה אפוא להצביע על פגמינו, אלא לבחון את יכולתנו לשנות את דרכנו. אני מבקש לעשות זאת מדאגה לטוב שבנו; מתוך אמון עמוק שהטוב הזה קיים ושעלינו לטפחו.

חשוב אפוא להבהיר זאת: איני בא לקבול על הרעה, אלא לנסות ולהוסיף אור. הייתי השבוע באחד המקומות שבהם מתנהגים כאילו אין קורונה בעולם כלל. למרות הכעס שלי על התנהגותם ועל אף הוויכוח הנוקב שלי אתם בנושא זה, הרגשתי הזדהות ושייכות אל המקום. המקום שלי הוא בבתי הכנסת ובבתי המדרש, בין אם הם שומרים על מגבלות הקורונה ובין אם לאו. עם זאת, המצב הנוכחי אינו מניח לי להבליג. עלינו לחשוב יחד איך לתקן את דרכינו.

הניתן להצדיק את התנהלותנו בימים אלו?

בשלב זה כבר ברור לכולנו כי הציבור החרדי אינו משתף פעולה ברמה הנדרשת עם ההנחיות הרשמיות למניעת התפשטות הקורונה. כמובן, יש חלקים בציבור שאמירה זו נכונה לגביהם במיוחד ואף משקפת את המדיניות הרשמית שלהם, ואחרים שאמירה זו נכונה לגביהם רק למחצה, לשליש ולרביע. כך או כך, לא ניתן להפנות אצבע מאשימה אל

פלח מסוים בציבור ולתלות את הקלקלה בו בלבד. כל חלקי הציבור החרדי לוקים במידה זו או אחרת בזלזול בהנחיות, ברמה המסכנת את עצמם ואת כלל המדינה. בציבור הליטאי שאני משתייך אליו נפתחו בתי הכנסת, תלמודי התורה, הכוללים והישיבות ברובם, וכך גם בחלקים מהציבור הספרדי. זאת בעוד המדינה עדיין בסגר, במאמץ למנוע את התפשטות הנגיף.

כמובן, קיימות הצדקות רבות למצב הזה: החשיבות הבלתי ניתנת לערעור של החיים הקהילתיים והקושי בהשבתם ולו לתקופה, הנשירה בעולם הישיבות, חשיבות לימודם של תינוקות של בית רבן, החיוניות של לימוד התורה ועוד. ברם, בעיני רבים הנמנים על הציבור התורני, אין בטעמים אלו כדי להצדיק את ההתנהלות הבעייתית על כל היקפה. האם הליכה בלי מסכה גם היא חלק מהמצווה? האם כה קשה להתפלל ברחבה ליד בית הכנסת – כפי שאכן עושים במקומות רבים, שלצערנו עדיין במיעוט? האם לא ניתן לפתוח את החדרים תוך הקפדה, אפילו מינימלית, על נהלי בטיחות – מה שלא נעשה ברוב המקומות? כמו כן, הנגע של 'הכחשת הקורונה' פושה בקרב הציבור, בעוד אנו עדים לקרבנותיה – אנשים מן הקהילה, אשר מותם יכול היה להימנע לו הקפידו בסביבתם על ההנחיות. עוד לא שמעתי הסבר המניח את הדעת להתנהלות זו.

כללו של דבר, גם אם יש היגיון רב בכל ההצדקות, וגם אם נניח כי יש בכולן מידה של אמת, אני חש כי דבר חשוב ביותר נפגע כאן, וכנגדו לא יועילו כל תירוצים – התדמית המוסרית שלנו, הן בעיני עצמנו והן בעיני אחרים.

העליונות המוסרית של הציבור התורני

החוזקה של הציבור החרדי הייתה ועודנה העליונות המוסרית שלו. שמירת התורה ללא פשרות אכן הניבה ציבור מוסרי להפליא, המצליח להצדיק באורח החיים שלו את מחיר ההתבדלות: הטענות הקשות כלפיו מצד החברה הכללית על שירות בצבא, אי נשיאה בנטל הכלכלי ועוד. בסופו של דבר, הציבור החרדי מצמיח גידולים לתפארת: אנשים בעלי יראת שמים, מידות טובות, שמורים מזהמת העולם, חיים במשפחתיות מבורכת, מה ניתן לאחל טוב מזה? אילן במה אברכך...

ההצלחה של הציבור שלנו לגדל דור המשך נאמן למסורת בית אבא יושבת על החוסן המוסרי שלו. חונכנו שאנו חברת העלית המשמרת את ערכי ישראל סבא בלי פשרות; אנו חיים בעולם כפי שהקב"ה רוצה, ותמיד שואפים להיות טובים יותר. מי שגדל על מסורת כזו, צריך סיבה טובה מאוד לעזוב אותה. גם אם יש לו טענות רבות כלפי המערכת, התחושה הבסיסית שלו היא שהחרדיות היא אורח חיים מוסרי לעילא, והפגמים שבה הם תופעות לוואי שניות במעלה. האמנו כי הערכים של הציבור התורני הם ערכי היהדות, והם מכוונים אותנו להיות האנשים הטובים ביותר. תחושה זו הייתה חזקה עד כדי כך, שהיה קושי מאוד גדול להפריד בין היותנו שומרי מצוות ודתיים, או אפילו יהודים, לבין היותנו חרדים. החרדיות מסגרה את הגדרת הזהות שלנו.

גם כלפי חוץ היתה המוסריות של הציבור החרדי לדוגמא, והיא סחפה אנשים להצטרף אליו, או לנהל את חייהם בהשראתו. תנועת התשובה והנטייה של הציבור החרד"לי אל החרדיות הוכיחו כי אנו משמשים מגדלור לרבים. עניין זה היה גם תמיד חלק מהתעמולה החרדית; העובדה שאין תחנת משטרה בבני ברק הועלתה תדיר על נס, בהשוואה לפשיעה הגואה בקרב הציבור הישראלי, ובעיקר בהשוואה למצב הנוער החילוני. אני זוכר מילדותי כמה קריקטורות של יוני גרשטיין, בעל תשובה בעצמו, שביטאו רעיון זה בצורה שנונה.

לא מדובר רק בעניין של תדמית, כפי שיאמרו אולי מקטרגיו של הציבור, אלא באמת לאמתה. הציבור החרדי מצליח לקיים את ערכי התורה ברמה הגבוהה ביותר, ויש לכך תוצאות מבורכות. לפיכך, גם אם הייתה לנו ביקורת על תופעות שליליות כמו אפליה עדתית, הבנו כי עלינו לבדוק איך יתכן שחברה כה מוסרית תלקה בפגמים מעין אלו, ולנסות ולתקן את הדברים מבפנים. עם זאת, שום הכרה בפגמים לא שכנעה אותנו שעזיבת החברה החרדית היא פתרון, ולמרות כל הקשיים הרגשנו צורך פנימי עמוק להגן על החרדיות מפני המתריסים נגדה. אצל הציבור התורני האיכותי, מה שהכריע בעד ההשתייכות לחרדיות היה החוזקה המוסרית שלה. חוזקה זו תרמה לחוסן הפנימי של החרדיות הרבה יותר מתחושת הקהילתיות והלכידות.

בסופו של דבר, כשאני הולך ברחוב אני מייצג זהות, שגם אם מחפשים בה כל העת את הפגמים, המעלות שלה בולטות לעין: מידות תרומיות, עדינות, יושרה וזהירות מגזל,

אוריינות ושליטה רחבה במקורות. זכור לי שילד חילוני ניסה לתפוס אותי כביכול בהתנהגות לא מנומסת, והוא הפליט לעברי בציניות: "עושים מצוות, מעשים טובים, אה?" היה ברור לי שאלו משפטים שהוא שמע בבית הוריו, ועם כל הלעג, הם מעידים על כך שאנו מצטיירים חברה מוסרית, זהירה במצוות, מצטיינת במעשים טובים ובעזרה לזולת. הקנטרנות שהופנתה כלפינו נתפסה בתור מאמץ לסדוק תדמית זו ולהציגה מזויפת מבפנים. אך אני באמת סבור שבבסיס אין כאן זיוף – חיים שהתורה והמצוות הן מרכזם מולידים בהכרח התנהגות מתוקנת יותר.

הנוכל לתת דין וחשבון?

לרוע המזל, תדמית מוסרית זו הולכת ונסדקת עם השנים, מסיבות שונות. התרחבות השוליים החרדיים, האידאל של איכות חיים שחדר אלינו, המאבקים הפנימיים, המודרניזציה; כל אלו סדקו את התדמית המוסרית של החברה כלפי חוץ, ואני מתרשם שגם כלפי פנים.

לשיאו של שבר זה הגענו בתקופת הקורונה. תמיד השתבחנו בהיותה של חברתנו חרדה לשלום אנשיה, ומנהלת את החיים בתבונה ובאחריות לפי ערכי התורה, חברה שבשעת חירום מגלה סולידריות גם כלפי ציבורים אחרים. כעת מתברר, כך לפחות אומרים מתנגדינו, שזוהי חברה שאפילו לעצמה אינה דואגת. במקרה הטוב דואג כל תת-מגזר רק לעצמו. במקרה הרע אפילו לעצמו הוא אינו דואג: הוא מפגין זלזול בחיי זקניו ובו זמנית מאשים את המשטרה ואת המדינה.

כך, טענות ותיקות כלפי הציבור החרדי קיבלו עתה חיזוק מפתיע. כשטענו כנגדנו על שאיננו משרתים בצבא ואיננו נוטלים אחריות כלפי המדינה, טענו בתגובה שאנו מגנים על המדינה בדרכנו שלנו. אך הנה התברר לכאורה שבאמת איננו לוקחים אחריות ברגעים קריטיים, וגם אם כן, עושים זאת בהן ולא. אמרו לנו שאנו חברה שאינה נושאת בנטל הכלכלי, ואנו טענו שיש לנו ערכי הסתפקות במועט. והנה נקלענו לסגר המרסק את הכלכלה כדי לעצור את המגפה, העסקים מתמוטטים, אנשים מגיעים לפת לחם ונופלים לחובות ענק – אבל הטישים ההמוניים ושמחות בית השואבה נמשכים למרות הכל.

האם אחרי התנהלות שכזו עדיין נוכל לראות את עצמנו חברה מוסרית ואחראית? לצערי טרם הצלחתי לקבל תשובה הולמת. ישנם המוני יחידים המקפידים על ההנחיות, אך האווירה הציבורית משדרת רוח אחרת. ההסברים להתנהלות זו אינם מספקים, והסיבות הניתנות לה אינן מצדיקות את ההפקרות.

אני חושש שלהתנהלות הזו יהיו השלכות לטווח הארוך, לא רק ברמה הכלל ישראלית והמדינית-פוליטית, אלא גם בתוכנו פנימה. האם נוכל עוד לתת דין וחשבון מוסרי להתנהלות שלנו? האם נוכל להעניק תשובה פנימית מוחצת לביקורת על חוסר ההתחשבות שלנו? האם נוכל לראות עוד בעצמנו חברת מופת? האם נוכל להתבסס על ההצלחה החינוכית, בהתעלם מכל השאלות הצפות בחלל?

מעבר לכך, השאלה שבאמת מטרידה אותי היא, האם יהיה בידינו לחנך את ילדינו באותו אופן שחינכנו הורינו? האם נוכל לומר לדור הבא שאנו הציבור המוסרי ביותר, שבראש מעייניו העזרה לאחר והדאגה לזולת? נדמה שכיום אנו מסתפקים בהוכחת 'כיפה וציצית' כדי להצדיק את עליונותנו המוסרית. אנו כל כך טובים ומופלאים, עד שאיננו צריכים עוד להתחשב באחר, שאיננו נמנה על אנ"ש. אדרבה, הזולת אמור להתחשב בנו, ולהעניק לנו יחס מיוחד בשל עליונותנו עליו. האם זהו חינוך מוסרי? האם היותנו יראי ה' מאפשרת לנו להתעלם מכל זה? יש תחושה שכאשר הדברים מגיעים להתנהלות ציבורית, אנו מסוגלים לשכוח את המידות הטובות שבנו, ובשם התורה והמצווה לנהוג באופן לא ראוי.

ללמוד ענווה

כאמור, היכולת שלנו לבקר את עצמנו אינה מעידה על חולשה ועל תחושת נחיתות ביחס לחילונים. איני סבור שכל ביקורת פנימית היא התחסדות בעיני המבקר הזר. אדרבה, ביקורת פנימית מעידה על חוסן אמתי, ומגלה שאיננו כה חלשים עד שעלינו להצדיק את התנהלותנו בכוח. עלינו להיות חברה היודעת שיש בה טוב יסודי ומאמינה בדרכה, אבל מסוגלת גם להיענות לדרישת תיקון. שעת משבר זו היא אכן הזדמנות לתיקון.

מה עלינו לתקן?

אנו נדרשים לענווה. אינני מתכוון לנמיכות רוח ולכפיפות קומה בפני אחרים, אלא לתובנה בוגרת הקשורה לאופן העמידה שלנו מול ה', לדרך שבה אנו מתהלכים בעולם ועובדים את הקב"ה. הכשל מתחיל בתחושה שבזכות שמירת המצוות מגיעות לנו זכויות יתר, בתחושה ש"אנחנו", החרדים, הננו "עם ישראל", ו"הם", כל מי שאינו חלק מאתנו, הם "גויים" שנועדו לשרת אותנו. לתפיסה זו אכן יש אחיזה רחבה בציבור, ולכן תמיד כשעולה ביקורת כלפינו מבחוץ, אנחנו מיד זועקים "אנטישמיות", כגמל שאינו רואה את דבשתו. מסבירני החרדיות יודעים לומר שהביקורת על החברה החרדית שורשה בכך שהחילונים אינם מכירים בתרומתנו לקיום העולם. ובכן, אותי לימדו שזכות מקבלים ולא לוקחים בכח. נראה שהציבור שלנו שכח זאת. אנו מרגישים ש"מגיע לנו". הטוב שלנו, שבמקורו נבע מתחושת המחויבות המוסרית העמוקה שלנו, הפך להיות מכשיר לתבוע לנו זכויות, ולא חובה ואחריות שאנו רואים לעצמנו.

מעבר לכך שתפיסה זו מובילה אותנו אל מבוי סתום מבחינה חברתית, היא מנוגדת עמוקות לרוח התורה. לפני כניסת ישראל לארץ עומד משה ומזהיר את ישראל: "לא בצדקתך וביושר לבבך אתה בא לרשת את ארצם, כי ברשעת הגויים האלה ה' אלוהיך מורישם מפניך ולמען הקים את השבועה אשר נשבע לאבותיך." הוא מתרה בנו שלא נשכח: העובדה שאנו בני ברית איננה מקנה לנו זכויות יתר. אדרבה, זהו מבחן מתמיד עבורנו. עמידה של אמונה כוללת בתוכה ענווה, וכדברי רבי יוחנן במסכת אבות: "אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת." הגאווה, גם אם היא חברתית ויש לה סיבות טובות, היא המרחיקה הגדולה מהקב"ה, עד ש"אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה, שנאמר אל תבואני רגל גאווה." שמעתי מהרב יצחק גינצבורג – תקוותי שאני מדייק בדבריו – כי כאשר עוסקים בדיאלוג עם יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות, צריך לזכור וגם לומר כי גם אני וגם אתה, גם הדתי וגם החילוני, רחוקים מה', אם כי לנו יש כלים המסייעים לנו להתקרב אליו.

אין זה אומר שאיננו צריכים לטפח תחושת אמונה בצדקת דרכנו. אדרבה, זו צריכה להיות גאוותנו במובן הבריא של המילה, כלומר שלא להתמלא רגשי נחיתות למול ה"פריץ" – אלו שבידם כל מה שנוצץ וחזק בעולם הזה. אולם אני סבור שביטחון זה מתאפשר דווקא מהיכולת לבקר את עצמנו ולתקן את הטעון תיקון. חברה מתגוננת, שאינה מסוגלת לקבל

ביקורת, ושזקוקה לטפוח לעצמה על השכם ללא הרף, אינה חברה הבטוחה בדרכה. איננו צריכים להראות כל העת את 'הפירות הבאושים של הציבור החילוני' כדי להצדיק את דרכינו. אנו מאמינים בתורה ובדרכה, ומשוכנעים כי היא מובילה אותנו לחיים טובים ונכונים יותר. לשם כך עלינו להיות פתוחים בכנות לשמוע דברי ביקורת.

הענווה שאני מדבר עליה כוללת את ההבנה שאיננו מגזר בעל זכויות. אנו יהודים הנאמנים לקב"ה ולתורתו, ואנו רוצים את האפשרות לקיים את אורח החיים הזה במדינה היהודית. זוהי הדרישה הצודקת, אך גם הצנועה, שעמדה בבסיס המפגש של החזון אי"ש עם בן גוריון. הוא לא דיבר שם על תקציבים שמנים והקצאות פוליטיות. הוא ביקש את האפשרות להניח במסגרת המדינה מקום לחיים של תורה. להבנתי, זהו המהלך שהחל בו הרב שטיינמן. בבמות רבות הוא פשוט זעק את הזעקה הזו: להיות יהודי נאמן לה'. בלי חזה נפוח, בלי תחושת אני ואפסי עוד, שלצערי נשמעת בעת הזאת מטובי הלבלרים. מי ייתן ותהיה מגמה זו תחילתו של תיקון.